

ONKO VIISAS TOIMINTA AINA HYVEELLISTÄ?
– ARTO TUKIAISEN KIRJALUONNOKSEN *KIRJANEN FILOSOFISESTA
ELÄMÄNTAVASTA* (www.artotukiainen.net) TARKASTELUA

Pauli Pylkkö

marraskuu 2010

Käytännössä ›filosofinen neuvonpito› tarkoittaa, että länsimaalaisen akateemisen koulutuksen saanut filosofi antaa maallikkoasiakkaalle maksusta neuvoja elämänongelmiin. Neuvot perustuvat oleellisesti filosofiseen asiantuntemukseen, siis viime kädessä akateemiseen koulutukseen. Vaikka neuvonpitoa harjoittavat filosofit korostavatkin työnsä käytännönläheistä luonnetta, käytäntöön sovelletaan kuitenkin etiikkaa, joka on syntynyt akateemisessa ja kirjallisessa perinteessä. Varmaankin lähes kaikki neuvonpito-filosofit ovat saaneet akateemisen koulutuksen filosofiassa, erityisesti etiikassa, vaikka ovatkin sitten astuneet yhden askeleen akatemian ulkopuolelle soveltamaan tietojaan.

Mutta onko etiikka akateemisena ja korkeakulttuurisena kirjallisena perinteenä todella niin etevää ja käytännönläheistä, että se osaa ratkaista ihmisten elämänongelmia, ja ovatko ihmisten elämänongelmat ylipäättään luonteeltaan eettisiä, siis sellaisia että niiden ratkaisu edellyttää, että ihmiset osaavat tehdä eettisesti päteviä valintoja ja elää hyveiden mukaista elämää?

Tukiainen kirjoittaa: »Esimerkiksi filosofisessa neuvonpidossa esitetty idea on hyvä vain jos sen mukainen ajattelu ja toiminta johtavat asiakkaan elämässä hyvään lopputulokseen.» Lähtökohta on siis länsimaalaisittain yksilökeskeinen, jopa asiakaskeskeinen. Ja mikä on asiakkaan kannalta hyvä lopputulos? Ilmeisesti asiakkaan elämänongelma pitää jotenkin ratkaista, ja ratkaisun pitää olla viisas. Tukiainen jatkaa: »Ajattelen siis filosofianhistoriallisessa mielessä perinteisesti: viisaus on hyvettä (kreikan ›arete›, latinan ›virtus›, englannin ›virtue›, saksan ›Tugend›), ja hyveen mukainen elämä on hyvää tai ainakin parempaa kuin se muuten olisi.» Hän täsmentää näkemystään viisaudesta seuraavasti: »Mitään yleisesti hyväksyttyä viisauden määritelmää on tuskin esitetty, mutta Robert Nozickin

ehdottama luonnehdinta on osuva: viisaus on ymmärrystä, jota ihminen tarvitsee elääkseen hyvin, välttääkseen suurimmat onnettomuudet ja selviytyäkseen elämän kiipelitilanteista».

Ja tämän ymmärtämisen saavuttamiseen tarvitaan siis filosofiaa, erityisesti etiikkaa, hyveiden mukaisen elämän tavoittelua, jopa kilvoittelua. Viisaus on hyvettä, ymmärrystä, jota ihminen tarvitsee elääkseen hyvin. Mutta mitä ihmettä on ›hyvä eläminen› tai ›hyvä elämä›? Eettisesti hyvä elämä on joskus päivänselvästi hyvin paha, ja yhtä lailla tiedämme kokemuksesta, että monet jotka ovat eläneet tyhmästi ja holtittomasti, ja sotkeneet elämänsä pahan kerran, ymmärtävät ihmistä ja itseään paremmin kuin onnistuneemmat ›kanssakulkijansa›, eettisesti hyvät ihmiset. Keskiolotkuppilassa voi tavata ihmisiä, joiden elämä ei missään mielessä ole ollut hyvää, ja jotka eivät tiedä hyveistä tuon taivaallista, mutta joiden näkemykset elämästä voivat parhaimmillaan edustaa eräänlaista viisautta. Sen sijaan suomalainen tai eurooppalainen lääkäri, joka on omaksunut maailmankansalaisen etiikan ja toimii kehitysaputehtävissä jossakin kehitysmaassa, laskeutuu helikopterilla syrjäkylään avustamaan sairaita lapsia, ja pitää itseään hyveellisenä – jopa poikkeuksellisen hyveellisenä, koska tekee enemmän kuin velvollisuus vaatii. Hän ei kuitenkaan halua huomata, että helikopteri, sairaalatekniset laitteet, tehokkaat lääkkeet, lääkärin länsimaalainen käyttäytymisen ja mutkikkaat hoitotoimenpiteet, jotka parantavat lapsen ruumiin ja pelastavat ehkä hengenkin, itse asiassa tuhoavat tämän sielun.

Tukiainen ei käsittele mahdollisuutta että viisaus ja hyve olisivat riskitiriidassa keskenään, että löytyisi eettisesti paha viisautta, siis viisautta joka näyttäytyy (mistä tahansa) eettisestä näkökulmasta pahana. Hän ei käsittele mahdollisuutta, että viisaus vaatisi suorastaan etiikasta ja varsinkin hyve-etiikasta luopumista. Hän ei myöskään käsittele tapauksia, missä hyveenmukainen toiminta saa selvästi aikaan paha.

Hänen uskonsa filosofian ja etiikan voimaan vaikuttaa hyvin vahvalta. Ehkä hänellä on myönteisiä asiakaskokemuksia, ja varmasti jotkut voivat todella oppia etiikka-neuvonantajalta elämäntaitoja. Onnistuneiden tapausten kuvaaminen voisi ajaa hänen asiaansa. Mutta länsimaalainen etiikka ei ole osoittautunut erityisen kyvykkääksi ratkaisemaan ihmisen suuria maailmanlaajuisia ongelmia, sanokaamme ympäristökysymyksiä tai pienten kielten ja kulttuurien häviämisen ongelmaa. Voidaan ainakin kysyä, ovatko neuvonpito-asiakkaan elämäntaitoon liittyvät kysymykset ja ihmiskunnan suuret elämänskysymykset toisistaan riippumattomia.

Jos vastataan kieltävästi, ja siis ajatellaan että ihmiset yksilöinä kärsivät eniten juuri syistä, jotka ovat myös ihmiskunnan suurten ongelmien syi-

tä, on meidän syytä suhtautua etiikkaan ja eettiseen neuvonpitoon varautuneesti, liiallista avoimuutta vältellen. Länsimaalainen etiikka itse, siis eettinen asenne, eettiset instituutiot ja eettinen ajatteluperinne – ja neuvonpito-etiikka niiden osana – saattaa olla erottamaton osa sitä ongelma-
vyyhtiä, joka ahdistaa ihmistä eniten. Länsimaalaisen kirjallisen ja akateemisen kulttuurin tuotteena etiikka on lopultakin osa sitä järkiperaista, hyvin suunnitelmallista ja hyötykeskeistä eurooppalaista mahtikulttuuria, joka on paljolti vastuussa vaikeasta maailmantilanteesta, esimerkiksi ympäristökriisistä, elämän yhdenmukaistumisesta ja latistumisesta ja pienten paikalliskulttuurien tuhoutumisesta. Voiko ajatusperinne, joka itse on erottamaton osa sitä länsimaalaista yhtenäiskulttuuria, joka on vastuussa suurista maailmanongelmista, toimia uskottavana ongelmanratkojana?

Miksi siis hyvä elämä, esimerkiksi luonnonympäristön tilan kannalta hyvä elämä, olisi ylipäätään eettisesti hyvää elämää, siis hyveiden mukais-
ta elämää? Poppamies joka neuvoo heimon sotureita ampumaan nuolia sairaalahelikopteria kohti, toimii esi-eettisesti oikein. Jos etiikka pystyisi antamaan neuvoja ihmisen luontosuhteen vaikeassa ja kriisiytyneessä on-
gelmassa, olisi ongelma ratkaistu jo kauan sitten, tai sitä ei olisi koskaan syntynyt. Mutta jos ihmisen luontosuhteen häiriintyminen ei ole oleellisel-
ta luonteeltaan eettinen ongelma, vaan etiikka pikemminkin häiritsee ihmisen luontosuhdetta, ei ympäristöetiikka, tai etiikka yleensäkin, tule ongelmaa ratkaisemaan. Jos siis filosofiseen neuvonpitoon saapuvan hen-
kilön syvimmat ongelmat liittyvät länsimaalaisen ihmisen häiriintyneeseen luontosuhteeseen, hän tuskin voi odottaa saavansa apua.

Ajatus että ›hyvä toiminta› tarkoittaa ›eettisesti hyvää toimintaa› tai ›hy-
veenmukaista toimintaa› on lopultakin aika akateeminen ajatus, vaikka filosofisen neuvonpidon koulukunta yrittääkin tehdä pesäeroa akateemi-
seen filosofiaan sanan ›akateeminen› ahtaassa merkityksessä. Avoimuuden hyve vaatisi tässä tilanteessa, että neuvonantaja-filosofi ehdottaisi asiak-
kaalleen etiikasta luopumista, siis hyveistä luopumista, mutta tämä vaatimus on tietenkin kohtuuton, koska neuvonantaja pitää itseään eetikona ja asiakaskin on ehkä tullut hakemaan apua juuri eettiseen ongelmaan.

Eettisesti hyvä toiminta ja hyvä elämä on siis hyveen mukaista elämää – Tukiaisen tapauksessa kolmen kardinaalihyveen ohjaamaa elämää. On-
gelma ei ole se, että Tukiaisen kardinaalihyveet olisivat jotenkin huonosti valittuja tai huonosti muotoiltuja. Ongelma alkaa siitä, että hän esittää ne yleispätevinä, siis kulttuurista, kielestä, aikakaudesta, sosiaalisesta tilan-
teesta ja kustakin sovellutustilanteesta riippumattomina. Tuonkaltaisen riippumattomuuden vaatiminen on sekä ristiriitaista, siis paradoksaalista, että esi-eettisesti paha. Se on myös aivan turhaa. Tästä syystä Tukiainen

voi pelastaa hyveajattelunsa alla vaikuttavat perusideat vain luopumalla ajatuksesta, että nämä ideat edustavat hyveitä, siis eettisiä hyveitä.

Paradoksaalista on yleispätevyyden vaatimus seuraavasta syystä. Voidaksemme soveltaa kardinaalihyveen periaatetta missä tahansa, siis missä kulttuurissa, kieliympäristössä, sosiaalisessa tilanteessa tai millä aikakaudella tahansa, on periaate ilmaistava hyvin yleisessä muodossa. Akateemisen koulutuksen saaneet filosofit osaavat tämän tietysti tehdä. Eettiset väitteet ovatkin aina erittäin vahvoja yleistyksiä, ja niiden oletetaan koskevan periaatteessa kaikkia ihmisiä. Yleisessä muodossa ilmaistu periaate, hyve tai normi, on tavallisesti hyvin ylimalkainen, suorastaan mitänsanomaton abstraktio. Jos muotoilu ei olisi abstraktisti ylimalkainen, ei periaate voisi vaatia yleispätevyyden asemaa. Tukiainen myöntää tämän esitellessään avoimuuden hyvettä: »Avoimuus on olemuksensa puolesta tyhjä hyve, eikä se sinänsä anna elämälle minkäänlaista suuntaa. Lahavkaan ei koskaan sano, *millaisille* asioille pitäisi olla avoin.» Mutta tuollaisesta ylimalkaisen abstraktista muotoilusta seuraa, että erilaisissa todellisissa käyttötilanteissa eri henkilöt voivat kääntää ja tulkita periaatteen hyvin eri tavoin, käytännössä myös aivan toisensa poissulkevilla, siis keskenään ristiriitaisilla tavoilla. Vaikka kaikki pyrkivät noudattamaan samaa yleistä hyveperiaatetta, voivat valinnat käytännön tilanteessa olla räikeässä ristiriidassa keskenään. Jos taas sääntöä tarkennetaan ottamalla huomioon kulttuurisia, kielellisiä ja aikakaudellisia erityispiirteitä, säännön oletettu yleispätevyys menetetään. Yleispätevyys on siis paradoksaalinen illuusio – vieläpä tyypillisesti eurooppalainen illuusio. Terrorismi ja terrorismin vastainen sota toteuttavat samoja hyveitä.

Etiikan yleismaailmallisen pätevyyden vaatimus on myös pahasta. Se on oikeastaan suorastaan saatanallisen paha idea käyttääksemme Gandhin ilmaisua – varsinkin jos sitä todella ryhdytään toteuttamaan. Se yhdenmukaistaa, latistaa ja näivettää kulttuureja ja merkityksiä, länsimaalaistaa jo ennestään liian länsimaalaista maailmaa. Se yksinkertaisesti tuhoaa pieniä perinnekulttuureja. Tämä väite ei ole lainkaan kulttuurirelativistinen väite. Silti se on suunnattu seuraavaa Tukiaisen oppia vastaan:

»Vaikka ei ole mitään lopullista ja universaalista pätevää filosofisten ongelmien luetteloa, meidän on tunnustettava, että eri ihmisten vaikeudet ovat usein samankaltaisia sekä ajallisesti että maantieteellisesti tarkastellen. Vastaavasti niihin voidaan käyttää samantyyppisiä lääkkeitä. Maailmanuskonnot näyttävät selviävän vuosisadasta toiseen samoilla vanhoilla hyveillä, ja jossain määrin tämä pätee myös filosofiaan. Se on ikään kuin maallinen uskonto, jolla on omat vastauksensa yleisesti koettuihin ihmiselämän ongelmatilanteisiin.»

Tämänkaltaiset yliampuvat väitteet heikentävät filosofisen neuvonpito -liikkeen uskottavuutta. Eri ihmisten vaikeudet ovat samanlaisia vain yhdenmukaistavassa, pohjaltaan totalitaristisessa kulttuurissa. Väite että nykysuomalaisen akateemisen kaupunkilaisen ongelmat olisivat »samanlaisia» kuin piranä-intiaanien ongelmat, joita Daniel Everett kuvailee teoksessaan *Don't sleep, there are Snakes, Life and Language in the Amazonian Jungle* (Profile Books, 2008) ei ole uskottava. Itse asiassa väite on vääristelyyn asti puolueellinen. Maailmanuskonnot eivät suinkaan ole selvinneet vanhoilla hyveillään vaan ovat joutuneet vesittämään hyveoppinsa, jotta nykyihmiset edes jotenkin ymmärtäisivät, mitä vanhoilla hyveilmaisuilla aikoinaan tarkoitettiin. Reformoidut kristilliset kirkot ja liikkeet ovat yksi toisensa jälkeen luopuneet avioerokiellosta, homojen tuomitsemisesta ja köyhyysvaatimuksesta, ja päästäneet naisia seurakunnan johtopaikoille. Enää ei ole mahdotonta, että Ruotsissa toimisi piispana *rikas* eronnut lesbo.

Tukiainen itse tuntuu luottavan antiikin Kreikan ja Rooman filosofeihin ja kirjailijoihin, ja sivuuttaa kokonaan kääntämiseen ja modernisointiin liittyvät ratkeamattomat vaikeudet. Antiikin esimodernin pakanallisen orjakulttuurin ihmiskäsityksen ja elämäkäsityksen siirtäminen nyky-Eurooppaan on lähes mahdoton hanke, mutta siirto nyky-Suomeen on yksinkertaisesti mahdotonta. Toki Tukiainen ja neuvonpito-filosofit voivat käyttää uudempaa ja helpommin kääntyvää ja helpommin tulkittavaa modernia etiikkaa antiikin etiikan sijasta, mutta kiistattomaksi perustaksi tässäkin tapauksessa jää eurooppalainen ja länsimaalainen ihmiskäsitys. Sekä neuvonantaja että neuvon vastaanottaja uskovat edustavansa eurooppalaista ja länsimaalaista ihmisyyttä, muutoin ei voida olettaa, että eurooppalaisen eettisen perinteen tuntija esiintyisi elämäkäsytysten asiantuntijana.

Kysymys neuvonpito-filosofian eurooppalaisesta perusluonteesta ei olisi niin polttava, ellei olisi todennäköistä tai uskottavaa, että eurooppalainen ihmiskäsitys itse asiassa on vakavimpien elämänongelmiemme syy. Siis itse etiikka ja sen alla oleva käsitys ihmisestä, ihmismielestä, kielestä, päättelystä ja merkityksestä, on osa sitä ajattelutapojen kokonaisuutta, joka on ehkä keskeisin ongelmien aiheuttaja, jopa keskeisin ongelmamme. Tästä syystä etiikka on osoittautunut niin voimattomaksi vaikeiden ongelmien käsittelyssä.

*

Erityisesti etiikka ei siis voi oleellisesti auttaa meitä ympäristökriisin ratkaisemisessa. Jos filosofiseen neuvonpitoon hakeutuu henkilö, jonka syvimmat kokemukset liittyvät luontoon, ja suurimmat ongelmat luontosuh-

teen häiriintymiseen, ja ylipäätään elämän mielekkyyden katoamiseen *luonnottoman* länsimaalaisen elämäntyylin puristuksessa, hän ei voi odottaa saavansa apua ja lohtua etiikalta, joka on väistämättä länsimaalaisen ihmiskäsityksen ja todellisuuskäsityksen kyllästämä. Jos suurimmat ongelmamme syntyvät siitä, että olemme omaksuneet länsimaalaisen ihmis- ja todellisuuskäsityksen, on etiikka auttamatta voimatonta. Se voi suoraan johtaa meitä harhaan lupaamalla jotakin, mitä se ei voi pitää. Tie vaihtoehtoiseen ihmis- ja todellisuuskäsitykseen vaatii etiikasta luopumista.

Tästä syystä on sääli, että Tukiainen esittelee keskeiset ihmisen elämänongelmien ratkaisemiseen ja helpottamiseen pyrkivät ideansa hyveetiikan muodossa. Etiikkaan sisältyy aina vaatimus, siis lopultakin länsimaalainen normi: näin on kaikkien toimittava. Mutta mikään hyve ei ole niin hyvä, että kaikkien kannattaisi sitä kaikkialla ja aina noudattaa. Tukiainen ajattelee, että hyveet ovat tie viisauteen ja ihmisen ongelmien ratkaisuun, mutta tästä seuraa myös, että jos et elä hyveellisesti, leimaudut onnettomaksi ja tyhmäksi, luuseriksi, häiriköksi ellet peräti terroristiksi. Tämä leimaaminen ei vaikuta erityisen viisaalta. Etiikka vaatii myös, että käytettyjen eettisten ilmausten merkitykset voidaan kääntää jollakin luotettavalla tavalla kielestä ja kulttuurista toiseen, ja että eettinen järkeily voidaan suorittaa jollakin yleispätevällä ja luotettavalla välineellä. Kaikki nämä oletukset ovat aivan liian vahvoja ja vähentävät neuvonpito-filosofian uskottavuutta. Mutta ennen kaikkea ne ovat turhia: Useimmissa tapauksissa, myös Tukiaisen hyveiden tapauksessa, hyvyysideat voidaan ilmaista ilman etiikkaa. Eräissä tapauksissa, esimerkiksi aidon epäitsekään hyvyyden tapauksessa, etiikka estää meitä pohtimasta ideoita vakavasti. Etiikka myös estää meitä toteuttamasta niitä omassa ei-eurooppalaisessa tilanteessamme. Vain irrottamalla hyvyys-ideat eetikasta teemme tyhjäksi näiden ideoiden yrityksen esittää meille kiistattomia moraalisia vaatimuksia. Aidosti hyvää ei voi esittää yleisenä vaatimuksena.

Tukiaisen esittelemät hyveet, siis intressittömyys, avoimuus ja itsenäisyys, ovat voimakkaita ja eloisia ideoita vain milloin ne eivät enää teeskentele olevansa yleispäteviä ja yleispätevillä menetelmillä sovellettavissa. Itse asiassa ne säilyttävät uskottavuutensa ja vakuuttavuutensa vain luopumalla hyveen asemasta. Oikeastaan niiden ei tarvitse edes luopua hyveen asemasta, koska ne eivät ole hyveitä lainkaan, eivätkä onneksi ole koskaan olleetkaan. Hyveitä kun ei varsinaisesti ole, siis ole olemassa, tai jos niitä on, ne ovat vahingollisia. Tavallinen länsimaalainen arkipäivän eettinen hyvä ei ole muuta kuin täysin raadollista pitkän tähtäyksen itsekyyttä. Suurin osa siitä toiminnasta, mikä Tukiaisen ja akateemisen länsimaalaisen silmissä vaikuttaa normaalilta eettisesti hyvältä toiminnalta,

ei itse asiassa tarvitse eettistä perustelua lainkaan. Sitä voidaan perustella järkevän ihmisen oman ja täysin itsekään (hyveettömän) edun turvaamisena. Tämä turvaaminen on yleensä rationaalista, ja siinä mielessä muistuttaa etiikkaa. Länsimaalainen itsekäs rationaliteetti ei kuitenkaan ole yleismaailmallisesti pätevää etiikkaa tai ylipäätään mitään yleispätevää hyvyysoppia. Varsinainen hyvyys, joka siis suuntautuu omaa etua vastaan, ei ole rationaalisesti ja eettisesti perusteltavissa. Viisaus on tämän tunnustamista. Viisaus on sen tunnustamista, ettei aidosti hyvää voi järkeistää.

Yksikään Tukiaisen hyve-kandidaateista ei nimittäin ole yleispätevä, ylikulttuurisesti pätevä, yksiselitteinen, jollakin yleisellä menetelmällä tai järkeilyllä sovellettavissa. Aloittakaamme »avoimuudesta». Jos joku on löytänyt eloisan ja voimakkaan idean, hän tietenkin sulkee hieman mieltään muilta, vieläkin uudemmilta ideoilta, jotka ovat ristiriidassa tuon vanhemman eloisan ja voimakkaan idean kanssa. Voimakas kokemus siitä, että ajatus on eloisa tarkoittaa juuri sitä, että se jättää voimallaan muut – myös uudemmat – varjoonsa. Mitään yleistä avoimuuden periaatetta, jolla uusia ajatuksia olisi tervehdittävä, ei kannata omaksua. Sääntö jonka mukaan meidän pitäisi olla mahdollisimman avoin idealle pelkästään sen takia, että idea on uusi, on yksinkertaisesti hölmö. Sana »uusi» on muutenkin erittäin hankala ja monimielinen, koska eräät elinvoimaisimmat ja rohkeimmat ajatuksemme ovat ikivanhoja, ja niihin liittyvä »uutuus» ja niiden vaatima »avoimuus» tarkoittaa vain sitä, että osaamme soveltaa niitä luovasti omassa tilanteessamme, siis toisessa tilanteessa kuin missä ne ovat alunperin syntyneet. Tukiaisen »avoimuudessa» on tarpeeton modernin edistyksellisyyden sävy.

Onnistunut »avoimuus» ei ole lainkaan hyveen tuote, siis yleispätevänä esiintyvän eettisen järjestelmän soveltamisen seuraus. Lähemmäksi avoimuuden ideaa pääsemme, jos vertaamme sitä taiteelliseen luovuuteen, siis esimerkiksi musiikilliseen luovuuteen. Taiteessa ei ole yleispäteviä ja ylikulttuurisia periaatteita tai menetelmiä, ja vastaavasti mikään sääntö tai hyve ei voi kertoa meille, milloin on syytä olla avoin, milloin taas ei. Mutta tämä tarkoittaa myös, että ajatuksen ja kokemuksen onnistunutta avoimuutta ei voi saavuttaa etiikalla tai ylipäätään millään järkikeskeisellä tai suunnitelmallisella menetelmällä. Etiikka ei voi eurooppalaisen, normittavan ja valistuksellisen luontonsa takia koskaan olla kovinkaan avoin ikivanhoille esi-eettisille hyvyyksille.

Oikeastaan Tukiainen itsekin luopuu etiikasta – ehkä huomaamattaan. Hän kirjoittaa: »Intressittömyys on ensinnäkin kykyä puolueettomaan harkintaan ja toimintaan.» Aivan oikein. Tukiaisen tarkoittamassa mielessä puolueettomuus (intressittömyys) on todellakin kyky, ei hyve. »Puo-

lueettomuus» ei suinkaan ole yksiselitteinen käsite, vaan viittaa kykyyn, joka voidaan tulkita eri tavoin jopa samassa tilanteessa. Puolueettomuus ei myöskään ole kyky, jota olisi syytä harjoittaa kaikissa tilanteissa. Kyse ei siis ole hyveestä. Tukiainen jatkaa: »Puolueeton myös tarkastelee ihmistä lajina muiden joukossa ja havaitsee esimerkiksi, että tämän vuosituhannen alussa noin puolet planeettamme maapinta-alasta on vallattu ihmisten ravinnon ja muiden elintarpeiden tuotantoon.» Aivan niin. Mutta radikaalimpi elonkehän puolustaja sanoisi: Ihminen on lajina muita pahempi; meidän on siis luovuttava puolueettomuudesta ja asetettava muiden eliölajien puolelle ihmislajia vastaan.

Tätä ajatuksellisen perspektiivin heilahdusta voidaan soveltaa muihinkin Tukiaisen puolueettomuus-esimerkkeihin. Ajattelua ja toimintaa, mitä hän puolustaa vetoamalla puolueettomuuteen, voidaan, jopa samassa tilanteessa, puolustaa puolueettomuudesta luopumalla. »Puolueettomuus» ei siis ole hyve, koska puolueettomuuden ideaa ei voida soveltaa tilanteessa kuin tilanteessa. Puolueettomuus on moniselitteinen ja monikäyttöinen kyky, jonka käyttäminen vaatii luovaa ja tilannekohtaista oivaltamista ja pitkälinjaista tulkintaa jonkin ainutkertaisen perinteen sisällä.

Joskus Tukiainen itsekin näyttää sanovan, ettei se, mitä hän kutsuu hyveeksi, oikeastaan sitä ole: »Vapaus on kuitenkin aina armoa, eli ihminen ei voi muuttua yrittämällä muuttua.» Väite on vakuuttava, mutta eettistä periaatetta se ei ilmaise. Jos ihminen ei tavoita hyveellistä elämää yrittämällä, siis yrittämällä toteuttaa hyveitä elämässään, on etiikkakin mahdollista. Etiikan mahdottomuus ei kuitenkaan tee viisautta mahdottomaksi. Myöskään intressittömyys irtautumisena, jopa ajan ja avaruuden katoamisena, ei vaikuta eettiseltä hankkeelta. On vaikea kuvitella, mikä hyve, velvollisuus tai eettinen arvo vaatisi niin vahvaa intressittömyyttä. Viisaus voi sitä joskus vaatia.

Myöskään itsenäisyyttä ei voi eikä kannata kohottaa hyveen asemaan, sillä monenlaisissa länsimaalaisittainkin tutuissa elämäntilanteissa luovutaan ja on luovuttava itsenäisyydestä. Lähes kaikki opettaja-oppilas-suhteet ovat epäsymmetrisiä, jolloin oppilaan on luovuttava itsenäisyydestä. Kasvatusopillisessa kirjallisuudessa tätä kutsutaan joskus »opettamisen paradoksiksi». Erityisen räikeästi se näkyy, milloin jollekin ryhmälle on opetettava vaikkapa tasa-arvon ja demokratian ihanteita. Opettaminen näet tapahtuu väistämättä ylhäältä alas päin eikä itsessään voi olla tasa-arvoista tai demokraattista. Myös mestarin ja oppipojan suhde perinteisissä käsityöammateissa on aina vahvasti epäsymmetrinen. Oppipoika joka vaatisi itsenäisyyttä, ei yksinkertaisesti oppisi ammattiaan.

Myös monet elämän tärkeimmät ihmissuhteet perustuvat tunnesiteil-

le, joissa luovutaan itsenäisyydestä. Esimerkiksi eroottinen rakastuminen oikeastaan tarkoittaa sitä, että henkilö menettää osan itsenäisyydestään ja sulautuu sielullisesti rakastettuunsa. Kaksi täysin itsenäistä henkilöä ei kerta kaikkiaan voi rakastaa toisiaan. Samoin äidin ja lapsen suhde on alusta loppuun sellainen, ettei lapsi voi vaatia vahvaa itsenäisyyttä suhdetta hajottamatta. Juuri kukaan ei ole eikä edes halua olla lapsiinsa nähden puolueeton, eikä vanhempia nähden täysin itsenäinen.

Myös materiaallinen itsenäisyys on moniselitteinen ominaisuus, josta ei ole yleiseksi hyveeksi. Hyvin monet uskonnot – kristinusko muiden joukossa – suosittelevat selväsanaisesti köyhyyttä, syrjäytymistä, sivullisuutta, maailmasta vieraantumista ja jonkinasteista askeesia suhteessa ruokaan ja mukavuuksiin. Sen sijaan filosofit ovat aivan liian usein osoittautuneet mukavuudenhaluisiksi. Tukiainen sanoin: »Ilmeisesti mukavuuden ja turvallisuuden halu on voittanut filosofeilla materiaallisen itsenäisyyden kaipaun.» Usein mukavuudenhalu ja turvallisuudenkaipuu ajaa filosofin akateemiselle uralle. On vaikea edes kuvitella filosofia ahertamassa työkalukädessä. Käden taidot ovat unohtuneet tiedon lähteenä, vaikka kädellinen osaaminen on tiedon perusmuoto.

Tukiainen suosittelee filosofille (ilmeisesti kohtuullista) vaurautta, koska se muka takaa ajattelun itsenäisyyden: »Parhaassa asemassa on vauras ihminen, jonka ei tarvitse myydä työvoimaansa turvatakseen materiaallisen hyvinvointinsa. Vauraus ei sinänsä ole merkki itsenäisyyden hyveestä, mutta se luo edellytyksiä sekä ajattelun että toiminnan itsenäisyydelle.» Tämä on monitulkintaista, koska siitä saa vaikutelman, että vauraus siunaantuisi vauralle taivaan lahjana kuin sikiö neitsyeelle. Vauraus on kuitenkin aina kotoisin jostakin lähteestä ja vauras jää aina tuolle lähteelle (jotakin ja jossakin mielessä) velkaa. Koska hän on velkaa, hän ei ole riippumaton. Vauraan tilanomistajan riippuvuus vaurauden lähteestä on toisenlaista kuin orjan riippuvuus isännästä, palkkatyöläisen riippuvuus työnantajasta ja yrittäjän riippuvuus asiakkaista; mutta se on riippuvuutta yhtä kaikki, ja myös tämä riippuvuus sitoo ajattelun verkkoonsa.

Vauras tilanomistaja ei ole valinnut sukuaan, jolta on tilansa perinyt, mutta ainakin joskus voi yrittäjä valikoida asiakkaansa, säädellä siten tulovirtaansa, ja säätelyn kautta mahdollisesti kasvattaa riippumattomuuttaan. Yrittäjän ajatus voi tässä valossa osoittautua vastustuskykyisemmäksi sille painostukselle, jota tulolähde aina harjoittaa. Korkeatasoista materiaalista riippumattomuutta on mahdoton saavuttaa. Jopa Jeesus oli velkaa liikkeensä rahoittajille.

*

Jos neuvonpito-filosofia irrottautuu länsimaalaisesta etiikasta, ei perustele antamiaan neuvoja oletetuilla yleispätevyyksillä, vaan myöntää ratkaisujen vaativan luovaa ja paikallista otetta, tunnustaa länsimaalaisen alkupe-ränsä ja kielellis-kulttuuriseen kääntämiseen liittyvät osittain ylittämät-tömät vaikeudet, tarttuu aikansa suuriin ongelmiin ja myöntää, että ne ovat tiiviisti kiinnittyneet myös neuvoa etsivien asiakkaiden ongelmiin, voidaan neuvonanto-filosofiaan suhtautua melko avoimesti.